

Mastergradsoppgave

JUS399/JUS398

Foreldres straffbare vold mot barn

Kandidatnr: 181720

Veileder: Harald Lavik Grønlien

Antall ord 13 364

20.05.2012

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	TEMA OG PROBLEMSTILLING	1
1.2	KILDER OG METODE	5
1.3	AVGRENSNING OG INNHOLD	7
1.4	VIDERE FREMSTILLING	8
2	HOVEDDEL:	9
2.1	FORHISTORIE	9
2.1.1	DEN GAMLE REFSELSESRETTEN OG UKLARHETEN I ETTERKANT	9
2.1.2	NYE LOVFORSLAG	11
2.1.3	LOVENDRING I 1987	13
2.1.4	RT 2005 s. 1567 OG TIDEN ETTER AVGJØRELSEN	14
2.2	VOLDSBEGREPET	17
2.2.1	STRAFFELOVEN	17
2.2.1.1	Straffeloven § 228	17
2.2.1.2	Straffeloven § 219	22
2.2.1.3	Barneloven § 30 tredje ledd	24
2.2.1.4	FNs barnekonvensjon	26
2.3	RETTSPRAKSIS OM GRENSEN FOR LOVLIG MAKTBRUK	28
2.3.1	LAGMANNSRETTSDOMMER	28
2.3.1.1	LH 2010 s. 119250 (Hålogaland lagmannsrett, 03.11.2010)	28
2.3.1.2	RG 2010 s. 1651 (Gulating lagmannsrett, 22.12.2010)	29
2.3.2	TINGRETTSDOMMER	32
2.3.2.1	RG 2010 s. 1169 (Oslo tingrett, 01.07.2010)	32
2.3.2.2	10-119566 MED-STAV (Stavanger tingrett, 10.12.2010)	34
2.3.2.3	TOSLO-2011-189415 (Oslo tingrett, 18.02.2012)	36
2.4	MEDVIRKNING	37
2.5	STRAFFRIHETSGRUNNER	41

2.5.1	NØDRETT	42
2.5.2	NØDVERGE	44
2.5.3	PROVOKASJON	47
3	<u>AVSLUTNING.....</u>	49
3.1	GRENSEN FOR LOVLIG MAKTANVENDELSE MOT BARN I NORGE.....	49
4	<u>KILDER</u>	51
4.1	LOVER:	51
4.2	KONVENSJONER:	51
4.3	OFFENTLIGE DOKUMENTER:	51
4.4	RETTSPRAKSIS:	53
4.4.1	HØYESTERETT	53
4.4.2	LAGMANNSRETT	53
4.4.3	TINGRETT	54
4.5	JURIDISK LITTERATUR:	54
4.6	ANNET:	54

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Et lite barn er avhengig av sine foreldre for å kunne vokse opp og ha en normal utvikling. Det trenger bl.a. omsorg, pleie, trygghet og nærhet i oppveksten. På grunn av disse grunnleggende behovene skapes det et tett bånd og et avhengighetsforhold mellom barn og foreldre. Likevel er det mange barn som ikke får dekket alle disse behovene og som føler seg utrygge. Mange utsettes enten direkte for vold og krenkelser fra sine foreldre eller er vitner til vold i hjemmet. Dette er noe media stadig minner oss om, nylig i "Christoffer-saken" hvor en 8 år gammel gutt ble mishandlet over tid av sin stefar slik at han til slutt døde. Denne saken er også et godt eksempel på at slik vold og andre krenkelser ofte skjer i det skjulte og er vanskelig å oppdage.

En undersøkelse gjort av Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring i 2007 på avgangselever i den videregående skolen, viser at hele 20 % av jentene har vært utsatt for voldshendelser eller liknende krenkelser i hjemmet i en eller annen form, minst en gang i løpet av oppveksten. 14 % av guttene hadde vært utsatt for det samme. Videre kommer det fram at hele 2 % av både gutter og jenter hadde opplevd slike hendelser mer enn 10 ganger i løpet av oppveksten.¹ Dette er oppsiktsvekkende.

¹ Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), Mossige, Svein og Kari Stefansen (red.), *Vold og overgrep mot barn og unge, en selvrapporteringsstudie blant avgangselever i videregående skole, 2000-2007*, s. 50.

Undersøkelsen viser at det er en stor variasjon i de volds og overgrepserfaringene ungdommen rapporterte om. Relativt mange av de spurte hadde opplevd en mild form for krenkelse i løpet av oppveksten, mens relativt få hadde opplevd grovere krenkelser. I undersøkelsen omfattet "grove krenkelser" i hovedtrekk grov vold, vitneerfaringer knyttet til grovere voldshendelser mot øvrige familiemedlemmer og grove seksuelle overgrep.²

Vold i hjemmet utsetter barn for en betydelig risiko for skade på helsen og utviklingen.³ Blant annet rapporteres det om at grov vold fra både mor og far øker risikoen for depresjoner. Grov vold fra far øker risikoen for å utvikle spiseforstyrrelser, angst og depresjon. Grov vold fra mor viser seg å øke risikoen for selvmord.⁴

Vold og overgrep har ofte en sammenheng med familiesituasjonen. Vold og krenkelser er mer utbredt i familier med dårlige oppvekstvilkår, lav økonomi og innvandrerbakgrunn.⁵ Dette viser seg også i rettspraksis der mange av dommene omtaler voldshendelser under slike kår. Heldigvis er det en positiv utvikling når det gjelder vold og andre krenkelser overfor barn og unge i dag. Langt færre blir utsatt for krenkelser og krenkelsene ser ut til å være mindre grove enn for bare noen tiår siden. Dette har nok sammenheng med et endret samfunnssyn, mer åpenhet og et strengere lovverk enn tidligere.

² Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), Mossige, Svein og Kari Stefansen (red.), *Vold og overgrep mot barn og unge, en selvrapporderingsstudie blant avgangselever i videregående skole, 2000-2007*, s. 9.

³ Barne- og likestillingsminister Laila Dåvøy, *Vold mot barn skal stoppes*, regjeringen.no

⁴ Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), Mossige, Svein og Kari Stefansen (red.), *Vold og overgrep mot barn og unge, en selvrapporderingsstudie blant avgangselever i videregående skole, 2000-2007*, s. 12.

⁵ Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), Mossige, Svein og Kari Stefansen (red.), *Vold og overgrep mot barn og unge, en selvrapporderingsstudie blant avgangselever i videregående skole, 2000-2007*, s. 55 flg.

I utgangspunktet skal alle barn ha rett til å vokse opp i et hjem hvor de ikke blir utsatt for vold. Dette følger av et forbud mot vold i lov 22. mai 1902 nr. 11 Almindelig borgerlig Straffelov (straffeloven) §§ 228 flg. Forbudet dekker alle, også barn har her et strafferettslig vern mot legemskrenkelser. Som en del av bakgrunnen for dette ligger et menneskerettslig vern etter FNs barnekonvensjonen 20. Februar 1989 art. 19 nr. 1 (barnekonvensjonen), FNs konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter 4. november 1950 (EMK) og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter 12. desember 1966 (SP) art. 24 nr. 1.

Med en spesiell oppfordring til foreldre bestemmer lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (barneloven) § 30 tredje ledd, at barn ikke må utsettes for vold eller på annen måte behandles slik at dets fysiske eller psykiske helse blir utsatt for skade eller fare. Denne bestemmelsen har først og fremst som formål å hindre at foreldre bruker vold og fysisk avstraffelse.

All form for vold som ledd i barneoppdragelsen regnes i dag som uakseptabelt.⁶ Slik har det ikke alltid vært. Tidligere var foreldres refselsesrett en straffrihetsgrunn etter lov 20. juni 1891 nr. 1 om Indskrænking i Anvendelsen af legemlig Revselse. Loven åpnet for at foreldre og andre i foreldres sted kunne anvende "maadeholden" legemlig refselse på barn under deres myndighet. Loven ble opphevd ved lov 25. februar 1972 nr. 3. Forarbeidene⁷ til opphevingsloven banet så veien for et nytt problem; var hensikten å oppheve refselsesretten i sin helhet eller ikke?

For å oppklare problemet fikk barneloven § 30 ved lov av 6. februar 1987 nr. 11 et nytt tredje ledd som slo fast at "barnet må ikkje bli utsette for vald".

⁶ Ot. prp. nr. 104 (2008-2009) s. 5.

⁷ Ot.prp. nr. 17 (1971-72).

I forarbeidene til barneloven, Ot.prp. nr. 8 (1986-87), ble det presisert at "barnet må ikke bli utsett for slag, spark eller annen vald". Likevel ble en viss bruk av fysisk makt ansett tillat i den hensikt å hindre at barnet volder skade på seg selv eller andre gjenstander.

Til tross for disse uttalelsene, var det fortsatt uklarhet om foreldrenes adgang til maktbruk overfor sine barn. "Slag og spark" var i følge disse forarbeidene⁸ forbudt. Det ble også presisert at bestemmelsen ikke var ment å ramme "lette klaps over hånden eller mot buksebaken som en spontan reaksjon".

Uttalelsene skapte tvil om den nedre grensen for lovlig maktbruk mot barn. Dette er en sentral problemstilling innenfor temaet vold mot barn som jeg i denne avhandlingen vil belyse nærmere. Fordi barneloven ikke har egen straffesanksjon, må barneloven § 30 her ses i sammenheng med straffeloven (særlig § 219 og 228).

Spørsmålet om hvor den nedre grense for lovlig maktbruk fra foreldrenes side går, har i nyere tid vært oppe i Høyesterett ved en anledning (Rt 2005 s. 1567).

I kjennelsen uttalte Høyesterett;

"selv om foreldrenes kroppslige refselsesrett er opphevd, vil det ikke rammes av straffeloven § 228 første ledd om foreldre i oppdragsøymed tildeler sine barn lettere klaps".

Denne uttalelsen ble gitt med støtte i forarbeidene Innst. O. nr. 20 (1986-87) som understreker at bestemmelsen i barneloven § 30 ikke var ment som et totalforbud mot

⁸ Ot.prp. nr. 8 (1986-1987).

bruk av fysisk makt overfor barn. Det var den "unødvendige og illegitime maktbruk" en ønsket å ramme. Dermed ble straffeloven § 228 første ledd fortsatt tolket innskrenkende når det kom til refselse av barn.

Uttalelsen fra Høyesterett ble møtt med massiv kritikk fra flere hold. Var det fortsatt lov å slå sine barn? Stred ikke dette mot FNs barnekonvensjon og barnets personlige integritet? Burde ikke barn få den samme beskyttelsen mot legemskrenkelser som voksne?

Som følge av den kraftige kritikken ble barneloven § 30 tredje ledd igjen endret ved lov 9. april 2010 for å forsøke å klargjøre denne grensen. Jeg vil i denne oppgaven redegjøre nærmere for denne lovendringen og bakgrunnen, for å belyse problemstillingen om hvilken "makt" foreldre kan bruke overfor sine barn. På denne måten vil jeg forsøke å si noe om den øvre grensen for akseptabel maktbruk fra foreldrenes side. Jeg vil også foreta en gjennomgang av noe nyere rettspraksis for å illustrere hvor grensen trekkes i praksis og hva som anses å være gjeldende rett på området.

1.2 Kilder og metode

Oppgaven tar utgangspunkt i alminnelige juridiske metode, slik den fremstilles i juridisk teori.

Den primære rettskilde er lov 08. april 1981 om barn og foreldre § 30 tredje ledd. Bestemmelsens ordlyd danner utgangspunkt for oppgaven.

Ettersom barneloven ikke har egen straffesanksjon er det også nødvendig å omtale bestemmelser i straffeloven, først og fremst §§ 228 og 219. Også straffeloven §§ 47 og 48 er av relevans i form av straffrihetsgrunner knyttet til straffelovens § 228.

Annen bakgrunnsrett som ledd i tolkningsprosessen av barneloven og bestemmelsene i straffeloven er FNs barnekonvensjon. Art 19 er den sentrale bestemmelsen når det kommer til barns rett til beskyttelse mot vold. Barnekonvensjonen art. 19 pålegger blant annet medlemstatene å fremme tiltak mot vold mot barn. Konvensjonen går ved motstrid foran norsk rett, se bl.a. lov 21. mai nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettighetsloven) § 3 og Rt 2000 s. 1811 (Finnangerdommen).

En ren ordlydstolkning er ikke tilstrekkelig til å trekke en grense for den lovlige/ulovlige maktbruk etter barneloven § 30 tredje ledd. Forarbeider er dermed en viktig rettskilde ved tolkningen av barnelovens § 30 tredje ledd og straffeloven §§ 219 og 228. Her vil forarbeidene til endringsloven, Ot.prp. 104 (2008-2009) være av stor betydning, men også eldre forarbeider til barneloven vil være av interesse. I tillegg vil Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) til lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven 2005) være en sentral rettskilde. Dette er fordi det her gis uttalelser om hva som anses som gjeldende rett og hvordan lovgiver ønsker problemet løst i fremtiden når den nye straffeloven trer i kraft.

Det finnes lite relevant rettspraksis som illustrerer forholdet foreldre - barn og foreldres maktbruk. Dette kommer av at lovverket er relativt nytt. Av nyere dato finnes det bare en avgjørelse fra Høyesterett som er av interesse (Rt 2005 s. 1567).

Noe underrettspraksis vil bli gjennomgått og drøftet i avhandlingen (selv om denne typen praksis er av liten rettslig vekt). Underrettspraksis vil bli gjennomgått fordi øvrig praksis mangler. Ved å gjennomgå underrettspraksis vil jeg forsøke å vise aktuelle problemer som dukker opp i rettssystemet og hvordan retten løser dem.

Videre vil juridisk teori og reelle hensyn bli brukt i den grad det er relevant.

1.3 Avgrensning og innhold

Framstillingen fokusere på grensen for den fysiske maktbruk foreldre kan utøve overfor sine barn. Jeg vil i den forbindelse redegjøre for voldsbegrepet etter straffelovens bestemmelser og barneloven § 30, sammenholdt med barnekonvensjonene. Når det gjelder straffebud vil jeg i stor grad forsøke å knytte barneloven opp mot straffeloven § 228. Dette er fordi problemstillingen fra gammelt av var knyttet til dette straffebudet. Likevel er det nødvendig å omtale straffeloven § 219 fordi denne bestemmelsen i dag også i høy grad er knyttet til temaet. Men her ønsker jeg å begrense omtalelsen til det minimale, så sant det lar seg gjøre.

Barneloven § 30 tredje ledd setter også et forbud mot "psykisk vold" og annen behandling som kan utsette barnet for "skade eller fare", samt skremmende, plagsom eller hensynsløs oppførsel . Jeg vil fokusere på den "fysiske" voldsbruken. Dette er fordi "psykisk vold" faller utenfor det allerede etablerte voldsbegrepet i straffeloven § 228 første ledd. Psykisk vold, behandling som utsetter barnet for "skade eller fare", skremmende, plagsom eller hensynsløs adferd relaterer seg til andre bestemmelser i straffelovgivningen, så som §§ 227 og 390 a. På den andre siden er dette relevant i forhold til straffeloven § 219. Ordlyden i straffeloven § 219 går her langt videre enn § 228. Fordi jeg vil legge hovedvekt på § 228, vil jeg derfor likevel ikke omtale dette.

Jeg vil i liten grad behandle mishandling, selv om dette også er en del av anvendelsesområdet for straffeloven § 219. Mishandling overskrider grensen for vold etter § 228 og behandles etter andre straffebud. Jeg vil også her begrense omtalelsen når det gjelder § 219. Seksuell mishandling eller situasjoner hvor barn er vitne til vold i hjemmet vil ikke bli behandlet. Dette har også bakgrunn i at det følger av andre bestemmelser enn § 228 .

Internasjonal rett vil ikke bli omtalt utover den betydningen den har forståelsen av norsk rett. Det er i den sammenheng voldsbegrepet og den nedre grensen for lovlig maktbruk etter barnekonvensjon som vil bli omtalt.

Oppgavens hovedformål blir å få frem grensene for lovlig maktbruk etter den nyeste lovendringen av barneloven § 30 tredje ledd, som setter opp det primære forbudet for vold mot barn og konsekvensene dette medfører for tolkningen av straffelovens bestemmelser. Noe nyere rettspraksis vil bli gjennomgått for å illustrere lovanvendelsen i praksis etter den nye lovendringen.

Videre vil medvirkning i forhold til straffeloven § 219 og 228 omtales. Dette er fordi det etter norsk rett også er straffbart å medvirke til at et barn blir utsatt for vold.

Straffrihetsgrunnene nødrett, nødverge og provokasjon vil også bli omtalt. Bakgrunnen for det er at man naturlig kan havne i en situasjon der man må ty til maktbruk mot et barn for å avverge en farlig situasjon eller fordi man ufrivillig har vanskelig for å håndtere sin egen reaksjon når et barnet gjør noe provoserende.

1.4 Videre fremstilling

Innledningsvis vil jeg presentere forhistorien til dagens barnelov § 30 (2.1). Deretter vil jeg gjennomgå voldsbegrepet (2.2) etter straffelovens bestemmelser (2.2.1), barneloven § 30 (2.2.1.3) og etter barnekonvensjonen (2.2.1.4). Jeg vil så gjennomgå noe nyere rettspraksis for å forsøke å illustrere hvordan grensen settes i praksis (2.3).

Videre vil jeg omtale medvirkningsansvaret i norsk rett (2.4) etterfulgt av noen aktuelle straffrihetsgrunner (2.5). Til slutt vil jeg forsøke å si noen avsluttende ord i forhold til temaet (3).

2 Hoveddel:

2.1 Forhistorie

2.1.1 Den gamle refselsesretten og uklarheten i etterkant

Tidligere hadde foreldre ved lov 20. juni 1891 om Indskrænking i Anvendelsen av legemlig Revselse,⁹ en viss adgang til å refse sine barn. I tillegg inneholdt straffeloven § 386 en bestemmelse om overskridelse av refselsesretten. Straffen skulle da være mildere enn hva som fremkom av straffelovens alminnelige bestemmelser.

Refselsesretten og straffeloven § 386 ble opphevd ved lov av 25. februar 1972 nr. 3, men uten at det var gjort klart i forarbeidene om refselsesretten var ment å være opphevd i sin helhet. Forarbeidene (se Ot.prp. nr. 17 (1971-72) s. 6-7) ga inntrykk av at det ikke var meningen å oppheve refselsesretten i sin helhet.

Justisdepartementet mente på sin side at opphevelsen ikke medførte at "lempelige fysiske reaksjoner med et oppdragende formål ubetinget ville bli forbudt eller straffbart".¹⁰ Grensen for det straffbare ville bli satt av straffelovens bestemmelser om voldsanvendelse. Justiskomiteen var ikke enig. De mente formålet med bestemmelsen var å forby slik refselse.¹¹

⁹ "Til Fremme af Opdragelsens Oiemed er Forældre og Andre, der staar i Forældres Sted, berettigede til at anvende maaseholden legemlig Revselse paa børn, der står under deres Myndighed."

¹⁰ Ot.prp. nr. 8 (1986-1987) s. 5 flg.

¹¹ Ot.prp. nr. 8 (1986-1987) s. 6.

Etter juridisk teori var forarbeidene tolket av Inge Lorange Backer, *Barneloven* (s. 192-193), slik at grensen antageligvis måtte "trekkes slik at bruk av ris og andre former for markert avstraffelse" var forbudt, mens "et spontant klaps som en umiddelbar reaksjon på barnets atferd uten fysiske ettervirkninger" kunne være tillatt. Dersom den fysiske avstraffelsen medførte bloduttredelse og opphovning, måtte det derimot være klart at straffeloven § 228 kom til anvendelse.

I Bratholm, *Strafferett og samfunn* (s. 205), kommer tilsvarende tolkning til anvendelse.

Bratholm uttaler her;

"Antagelig må opphevelsen av loven i 1891 forstås slik at bruk av ris eller liknende former for markert fysisk avstraffelse som ledd i oppdragelsen ikke er tillatt. Derimot vil et spontant klaps og mer bagatellmessige former for fysisk straff ikke uten videre rammes av strl. § 228 om legemsfornærmelse".¹²

Lovavdelingen i Justisdepartementet uttalte 23. juni 1982 angående rising av barn at;

"[d]et er således ikke mulig på bakgrunn av forarbeidene å si noe sikkert om foreldres fortsatte adgang til å anvende lempelig fysisk refsing overfor sine barn. Dette må bero på en rimelig tolking av straffebestemmelsen om legemsfornærmelse (§ 228) ut fra ulovfestete rettsstridsforbehold og på grunnlag av den vanlige rettsoppfatning til enhver tid. Avgjørelsen i konkrete saker vil høre under påtalemyndigheten og domstolene. Lovavdelingen antar imidlertid for sitt vedkommende at rettsoppfatningen i dag ikke vil godta noen hardhendt fysisk avstraffelse som fører med seg vesentlig smerte eller unødig ydmykelse, selv om avstraffelsen skjer i

¹² Anders Bratholm, *Strafferett og samfunn*, Oslo 1980 s. 205.

oppdragende øyemed. Bl.a. vil dette gjelde slag med ris eller andre gjenstander. Derimot antar vi at en etter tilhøva vil godta mer lempelige irettesettinger som innebærer en rimelig avpasset bruk av fysisk makt.”¹³

2.1.2 Nye lovforslag

På bakgrunn av den uavklarte grensen kom i 1982 det såkalte ”Barnemishandlingsutvalget” i NOU 1982: 26 *om barnemishandling og omsorgssvikt*, med et forslag til blant annet å lovfeste et uttrykkelig forbud mot å benytte vold mot barn på lik linje med hva man hadde i Sverige. Der hadde man en egen bestemmelse som forbød dette.¹⁴

Den svenske bestemmelsen lød;

”[b]arnet får inte utsättast för kroppslig beststraffning eller annan kränkande behandling”.

Etter Justisdepartementets oppfatning var det flere forhold som talte for å få et eget forbud. For det første kom det fram allerede her at det blant både psykologer, psykiatere og andre som jobber med barn og foreldre, var ansett som forkastelig å ty til vold i oppdragelsen. De mente at risikoen for psykiske skader var større enn eventuelle positive virkninger av slike oppdragsvirkemidler. For det andre viste det seg også at det var en nær sammenheng mellom fysisk avstraffelse og barnemishandling. Samtidig var det blitt påvist enn større sannsynlighet for at barn som selv blir utsatt for vold, selv blir voldelige. Et siste moment var at barn i utgangspunktet skulle ha rett til den samme beskyttelse av sin integritet som voksne.

¹³ Ot.prp. nr. 8 (1986-87) s. 6 og 7.

Voldsbruk mot voksne blir i straffeloven hardt slått ned på og det er ingen grunn til at barn ikke skal få den samme beskyttelse som voksne. Et lovfestet forbud ville få frem både ulovligheten, samtidig som den ville være holdningsskapende.

Det ble da foreslått å innta;

”[b]arnet skal ikke utsettes for fysisk avstraffing eller annen krenkende behandling” i barneloven § 31.

Forslaget til endringer i barneloven ble mottatt med positiv respons på høringsrunden. Kun Barneombudet var skeptisk til ordlyden, fordi ordlyden var svært skjønnsmessig og fordi det rådet usikkerhet om hva som egentlig var å regne som avstraffelse i Norge. For eksempel var det ikke uvanlig å bruke ris i oppdragelse. Dette var ikke definert som ”avstraffelse”, men som ”kjærlig tukt, nødvendig for å lære barnet ydmykhet”.¹⁵

Barneombudet var skeptisk til bruken av ordet ”fysisk avstraffing”, fordi det var tvilsomt om ordlyden ville gi barn tilstrekkelig vern mot overgrep og sette en klar nok grense for foreldre mellom den lovlige og ulovlige handling. Barneombudet foreslo med dette at forbudet skulle få en ordlyd som mer direkte forbød voldsbruk mot barn, rent objektivt og en presisjon i bestemmelsen i forhold til at den også skulle forby psykiske krenkelser.

Justisdepartementet var enig i at det var ønskelig å finne en ordlydsformulering som ga best mulig veiledning når det gjaldt avgrensningen av forbudet mot voldsbruk overfor barn av foreldre.¹⁶

¹⁴ Ot.prp. nr. 8 (1986-1987) s. 4.

¹⁵ Ot.prp. nr. 8 (1986-1987) s. 4 flg.

Forslaget lød til slutt;

”[b]arnet må ikkje bli utsett for slag, spark eller anna vald. Barnet må heller ikkje på anna vis bli handsama slik at den fysiske eller psykiske helsa blir utsett for skade eller fare”.

2.1.3 Lovendring i 1987

For å avklare problemene i etterkant av opphevelsen av refselsesretten, ble det i 1987 endelig inntatt et forbud mot å bruke vold i barneoppdragelsen i barnelovens § 30 tredje ledd.

I forarbeidene til endringsloven i 1987 er det gitt uttalelser om hva bestemmelsen var ment å omfatte. Blant annet ble det påpekt at bestemmelsen ikke var ment å ramme ”lette klaps over hånden eller buksebaken som en spontan reaksjon”. Samtidig ble det påpekt av Justiskomiteens flertall under behandling i Stortinget at bestemmelsen ”ikke innebar et totalforbud mot bruk av fysisk makt overfor barn” og at ”mer lempeligere irettesetter som innebærer en rimelig avpasset bruk av fysisk makt, ikke vil rammes”.¹⁷

Under debatt i Odelstinget ble det presisert at det bare var ”holding og hindring” for å unngå at barnet skader seg ”samt forsiktige klaps” som man hadde et ønske om å tillate. ”Ørefiker og annen mer markert avstraffelse” var i henhold til forarbeidene forbudt. Det skulle være ”adgang til fysisk maktanvendelse for å hindre barnet i å skade seg selv eller andre eller gjenstander og ellers ikke”.¹⁸

¹⁶ Ot.prp. nr. 8 (1986-1987) s. 7.

¹⁷ Innst. O nr. 20 (1986-1987) jf. Ot. prp. nr. 104 (2008-2009) s.24.

¹⁸ Ot.prp. nr. 104 (2008-2009) s.24.

2.1.4 Rt 2005 s. 1567 og tiden etter avgjørelsen

I 2005 ble det avsagt en enstemmig høyesterettsavgjørelse (Rt 2005 s. 1567) hvor det ble uttalt at det ikke ville anses som straffbart om foreldre i oppdragelsesøyemed tildelte sine barn lettere klaps som ledd i barneoppdragelsen.

Avgjørelsen gjaldt hvorvidt en stefar som i oppdragelsesøyemed hadde slått to barn på baken med flat hånd kunne straffes for overtredelse av straffeloven § 228 første ledd for legemsfornærmelse. Retten fant det klart at handlingen falt inn under gjerningsbeskrivelsen av straffeloven § 228. Spørsmålet var hvorvidt stefaren kunne frifinnes fordi handlingen var gjennomført i oppdragelsesøyemed. Høyesterett gjennomgikk forarbeidene til barneloven § 30 tredje ledd inngående og konkluderte med;

”[e]tter min oppfatning må den forståelse av voldsbegrepet i barneloven § 30 tredje ledd som ble lagt til grunn av Justisdepartementet og flertallet i Stortingets justiskomité slik den ble presentert under debatten i Odelstinget ved lovendringen i 1987, være forenelig med barnekonvensjonen. Dette innebærer at selv om foreldrenes kroppslige refselsesrett er opphevd, vil det ikke rammes av straffeloven § 228 første ledd om foreldre i oppdragelsesøyemed tildeler sine barn lettere klaps, jf. Bratholm/Matningsdal (red): Straffeloven med kommentarer, Anden Del (1995) s. 551. Ved avgjørelsen av hva som kan tillates, må det legges vekt på kraftanstrengelsens styrke, grad av spontanitet og preg av krenkelse.

De kroppslige refselsener som er gjennomført i dette tilfellet, overstiger klart det som kan aksepteres i oppdragelsesøyemed.”¹⁹

¹⁹ Rt 2005 s. 1567, avsnitt (24-25).

Avgjørelsen vekte oppsikt og uklarheten om hva som egentlig var tillatt å gjøre mot sine barn av fysiske maktanvendelser blusset igjen opp. Barneombudet mente f.eks. at avgjørelsen etterlot seg en uklar rettstilstand om adgangen til fysisk å irettesette barn. Uttalelsen ble bl.a. kritisert for å gi en uklar rettstilstand, som i praksis kunne medføre at noen foreldre eller oppdragere grep hardere til verks enn hva som var tillatt etter lovverket. I tillegg kunne kjennelsen gi implikasjoner som tydet på at barn ikke skulle få det samme vern om sin fysiske integritet som voksne.²⁰

På bakgrunn av denne kritikken gikk flere stortingsrepresentanter sammen om å fremme et forslag i dokument nr. 8: 31 (2007-2008) om avklaring av rettstilstanden. Forslagsstillerne mente at all fysisk avstraffelse av barn var ulovlig i Norge både etter barneloven og straffeloven. De hevdet det fortsatt var behov for en klargjøring for å unngå tvil. Forslagsstillerne mente at selv lett fysisk avstraffelse var i strid med FNs barnekonvensjon, og at norsk rett måtte være mer presis på at selv lett avstraffelse av barn er forbudt.

Forslagsstillerne påpekte at all form for fysisk avstraffelse som ledd i barneoppdragelsen var "forkastelig og helt uakseptabelt". Samtidig var det "ydmykende" og "krenkende". I likhet med voksne har også barn rett til å bli behandlet med respekt, slik at de ikke utsettes for krenkelser. Det som er forbudt å gjøre mot et voksent menneske, skulle også være forbudt å gjøre mot et barn. På grunn av den særlige situasjonen et barn befinner seg i, dets sårbarhet og på grunn av manglende proporsjonalitet i forholdet mellom barn og foreldre i makt og styrke, bør barn ha et desto bedre vern enn voksne mot krenkelser.²¹ Barn bør særskilt vernes mot krenkelser fra sine foreldre, særlig på grunn av det tillitsforholdet og avhengighetsforholdet som finnes mellom dem.

²⁰ Innst. O. nr. 30 (2007-2008) s. 2.

²¹ Innst 160 L (2009-2010) s. 4.

Etter anmodningsvedtak sendte Barne-og Likestillingsdepartementet den 21. november 2008 et nytt forslag ut på høring om endring i barneloven § 30 tredje ledd. Forslaget gjaldt en tilføyelse hvor det uttrykkelig skulle bli sagt at all form for vold, både fysisk og psykisk, er forbudt selv om det skjer som ledd i barneoppdragelsen.²²

Forslaget lød;

”[d]et er forbode å fysisk avstraffe barn. Barnet må ikkje bli utsette for vald eller på anna vis bli handsama slik at den fysiske eller psykiske helsa blir utsett for skade eller fare”.

Kritikken som kom i etterkant av Rt 2005 s. 1567, viste at det selv etter lovendringen i 1987 var behov for en oppklaring av rettstilstanden. Dette var noe av bakgrunnen for at en endring ble vedtak i 2010, med håp om at dette skulle fungere som en tydeliggjøring og et budskap til foreldre om at all form for vold er uakseptabelt, også i oppdragsøyemed. Hva som i dag regnes som gjeldende rett vil det bli redegjort for i det følgende.

Ettersom barneloven ikke har straffesanksjon ble det også vurdert i Ot. prp. nr. 22 (2008-2009) om det skulle foretas en presisering i straffeloven § 228 angående barns strafferettslige vern mot fysisk avstraffelse. Justisdepartementet kom derimot til at dette ikke var nødvendig. Departementet uttalte om dette;²³

”som følge av opphevelsen av refselsesretten i 1972, etterfølgende lovendringer, samt internasjonale forpliktelser om vern mot barn, [er det] ingen tvil om at barn nyter

²² Ot.prp. nr. 104 (2008-2009) s. 13.

²³ Ot.prp. nr. 104 (2008-2009) s. 25 flg.

det samme strafferettslig vern mot fysisk kroppskrenkelser som voksne.

Departementet har overveiet å ta inn i straffeloven en bestemmelse som uttrykkelig fastslår dette, men har i lys av den forestående tilføyelse i barneloven, ikke funnet det nødvendig.”

Forslaget vil bli nærmere omtalt under overskriften gjeldende rett, under straffeloven.

2.2 Voldsbegrepet

I det følgende skal jeg gjennomgå voldsbegrepet i straffeloven §§ 228 første ledd og § 219 for å redegjøre hva som er lovlig fysisk maktbruk i forbindelse med barneoppdragelse, samt barneloven § 30 tredje ledd og barnekonvensjonen.

2.2.1 Straffeloven

Spørsmålet om foreldre gjør seg skyldig i noe straffbart ved å rise eller klappe sine barn reguleres av straffeloven. Fysisk vold som ”slag, spark, dytting, klyping, lugging med mer” vil kunne rammes av straffelovens § 228 (første ledd) som omhandler legemsfornærmelse. Grovere eller gjentakende legemsfornærmelser vil kunne subsumeres under straffeloven § 219 som omhandler vold i nære relasjoner.

2.2.1.1 Straffeloven § 228

Straffeloven § 228 første ledd lyder som følger;

“Den, som øver Vold mod en andens Person eller paa anden Maade fornærmer ham paa Legeme, eller som medvirker hertil, straffes for Legemsfornærmelse med Bøder eller med Fængsel indtil 1 Aar.”

Straffeloven § 228 første ledd oppstiller straffesanksjon for den som "øver vold" eller "fornærmer vedkommende på legeme". Her er det "voldsbegrepet" som vil være av størst betydning som kriterium når det kommer til fysisk irettesettelse og maktbruk overfor barn. Det er fordi andre legemskrenkelser som oftest vil bli betraktet som mer bagatellmessige ved håndtering av et barn.

Begrepet forutsetter at det har skjedd en kraftanvendelse mot en annens kropp eller legeme. Det kreves etter § 228 et viss minstekrav til styrken av kraftanvendelsen jf. Rt. 1971 s. 882, i motsetning til straffelovens § 127 hvor Høyesterett aksepterte at bestemmelsen omfattet «en hvilken som helst kraftanvendelse stor eller liten» jf. Rt. 1922 s. 73. Dette er for å unngå at bagateller skal fanges opp av bestemmelsen. Likevel er det nok til domfellelse at den tiltalte har skjøvet eller puffet en person med hånden, slik at vedkommende må ta et skritt bakover for ikke å falle jf. Rt 1985 s. 1395. I Rt 1988 s. 922 ble det for eksempel ansett som en legemsfornærmelse at en tok tak i jakken til en annen og med underarmen mot vedkommende sitt bryst presset ham ned i stolen han satt i, samtidig som en pekefinger ble rettet mot vedkommende sitt ansikt.

Om den nedre grensen for å øve vold er overtrådt beror på en helhetsvurdering hvor graden av voldsomhet, og handlingens krenkende karakter tas hensyn til.

Omstendighetene rundt handlingen vil også være av stor betydning. En kraftanvendelse fra en man kjenner vil for eksempel lettere blir tolerert, enn om den kommer fra en ukjent.²⁴ Etter disse kriteriene vil derfor enkelte maktanvendelser fra foreldre mot barn kunne tolereres.

²⁴ Inge Lorange Backer, Kan foreldrene gi barna en "lett klaps"?, *dog Fred er ej det Bedste – Festskrift til Carl August Fleischer* s. 57.

Videre så trenger ikke gjerningspersonen å være i fysisk kontakt med fornærmede. Begrepet omfatter også handlinger så som for eksempel kasting av stein eller snøball mot en annens person og påkjørsel med bil eller sykkel.²⁵ Det kreves heller ikke at handlingen volder smerte eller merker.²⁶

Etter denne ordlydstolkningen er det derfor nærliggende å fastslå at alle typer av slag med og uten gjenstander mot et barn vil være en legemsfornærmelse. Det samme gjelder for å sparke, klype, skalle eller lugge barnet, men at enkelte maktanvendelser likevel må kunne tolereres. Dette beror på en situasjonsbetinget vurdering.

Spørsmålet blir da videre om straffeloven § 228 første ledd skal tolkes innskrenkende når det kommer til handlinger gjort i oppdragsøymed. Det har vært vanlig å tolke straffeloven § 228 første ledd innskrenkende når det kommer til maktbruk overfor barn i oppdragsessammenheng. Dette har grunnlag i forarbeidene til opphevingsloven av refselsesretten i 1972. På den bakgrunn kan man så stille spørsmålet om den spesielle situasjonen som foreldre har som oppdragere av barna sine, fortsatt påvirker grensen for voldsbegrepet etter § 228 første ledd.²⁷

I forarbeidene²⁸ til barneloven gis det uttrykk for at den nærmere avgrensningen av forbudet i barneloven § 30 tredje ledd må være retningsgivende ved tolkning av straffelovens bestemmelser når det kommer til vold mot barn. Straffeloven skal etter lovgivers uttalelser tolkes i samsvar med barnelovens regel i § 30 tredje ledd når det kommer til en eventuell bruk av en innskrenkende fortolkning.

²⁵ Anders Bratholm og Magnus Matningsdal, *Straffeloven kommentarutgave*, anden del. Forbrytelser, Oslo 1995 s. 547.

²⁶ Rt 1992 s. 851.

²⁷ Inge Lorange Backer, Kan foreldre gi barna en "lett klaps"? *dog fred er ej det Bedste – festskrift til Carl August Fleischer s. 57, s. 61. Flg.*

Som nevnt innledningsvis ble det av lovgiver foreslått i Ot. prp. nr. 22 (2008-2009) om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning) å ta inn en presisering av forbudet mot vold mot barn i straffeloven § 228. Forslaget ble avvist. Justisdepartementet mente en slik presisering var overflødig.

Departementet uttalte;²⁹

”Etter departementets oppfatning er det som følge av opphevelsen av refselsesretten i 1972, etterfølgende lovendringer, samt internasjonale forpliktelser om vern mot barn, ingen tvil om at barn nyter det samme strafferettslig vern mot fysisk kroppskrenkelser som voksne. Departementet har overveiet å ta inn i straffeloven en bestemmelse som uttrykkelig fastslår dette, men har i lys av den forestående tilføyelse i barneloven, ikke funnet det nødvendig. I tillegg kommer at en lovregulering av barns vern mot foreldres bruk av refselse i oppdragelsesøyemed, riktig bør plasseres i barneloven.”

Justisdepartementet sier med dette at en slik presisering vil være både overflødig og i strid med straffelovens oppbygning og innhold i sin helhet.

”[F]oreldres refsende maktanvendelse overfor barn i dag er uberettiget og straffbart, uansett om det skjer spontant og i oppdragelsesøyemed”.³⁰ Grensen må trekkes ved de svakere maktanvendelser.

Departementet understreker i en uttalelse i Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 177 flg. at;

²⁸ Ot.prp. nr. 8 (1986-87), Innst. O. nr. 20 (1986-87).

²⁹ Ot.prp. nr. 104 (2008-2009) s. 25 flg.

”straffeansvaret for kroppskrenkelse må avgrenses mot det man kan omtale som maktanvendelse i avvergelse- eller omsorgsøyemed. Med dette siktes det til handlinger som er ment å forhindre at barnet eller andre personer eller gjenstander blir skadet som følge av barnets spontane atferd, for eksempel når barnet er i ferd med å rive ned gjenstander fra et bord eller å brenne seg på levende lys.”

Lovgiver mener med dette at det må skilles mellom handlinger som har karakter av umiddelbar eller etterfølgende avstraffelse, og handlinger som består i å gripe inn for å verne barnet mot å skade seg eller andre. Handlinger med karakter av umiddelbar eller etterfølgende avstraffelse er klart straffbart. Dette gjelder både maktanvendelser, slag m.m. som da vil bli karakterisert som voldsutøvelse. Handlinger med grad av maktanvendelse i avvergelses- og omsorgsøyemed, er på den andre siden tillatt og vil ikke bli karakterisert som ”vold”.

Straffeloven § 228 skal altså fortsatt tolkes innskrenkende når det kommer til foreldres særskilte rolle, men den innskrenkende fortolkningen må trekkes på en slik måte at den samsvarer med barneloven og lovgivers uttalelse i forarbeidene Ot. prp. nr. 22 (2008-2009) s. 178.

Andre situasjoner som kan medføre begrensninger i straffeansvaret er tilfeller der det foreligger en øvrig straffrihetsgrunn. Det foreligger da særlige omstendigheter som har betydning for vurderingen av den handlingen straffebudet beskriver. Jeg vil senere i punkt 2.5 redegjøre kort for tre slike straffrihetsgrunner som er særlig aktuelle i forhold til problemstillingen. Dette er nødrett, nødverge og provokasjon.

³⁰ Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s 177 flg.

2.2.1.2 Straffeloven § 219

Straffelovens § 219 som regulerer vold i nære relasjoner, lyder som følger;

”Den som ved å true, tvinge, begrense bevegelsesfriheten til, utøve vold mot eller på annen måte krenke, grovt eller gjentatt mishandler

- a) sin tidligere eller nåværende ektefelle eller samboer,
- b) sin eller tidligere eller nåværende ektefelles eller samboers slektning i rett nedstigende linje,
- c) sin slektning i rett oppstigende linje,
- d) noen i sin husstand, eller
- e) noen i sin omsorg

straffes med fengsel inntil 4 år.

Dersom mishandlingen er grov, eller fornærmede som følge av handlingen dør eller får betydelig skade på legeme eller helse, er straffen fengsel inntil 6 år. Ved avgjørelsen av om mishandlingen er grov, skal det særlig legges vekt på om den har vart over lang tid og om det foreligger forhold som nevnt i § 232.

Medvirkning straffes på samme måte.”

Straffebudet er ment å fange opp kompleksiteten og helheten ved vold i de nære relasjoner, noe som de vanlige straffebudene om legemskrenkelse ikke gjør. I følge forarbeidene³¹ har Høyesterett fastslått i Rt 2004 s. 844 at voldshandlingen alene ikke skal være avgjørende for straffverdigheten, men også mishandlingens varighet over

³¹ Ot.prp. nr. 113 (2004-2005).

tid, den psykologiske bindingen mellom gjerningsmannen og offeret, og at handlingen skjer i hjemmet. I Rt 2004 s. 1556 ble det lagt til grunn at voldshandlingen ikke skal anses som enkeltstående handlinger, men at de må betraktes som et forhold. Det er kompleksiteten og helheten ved volden som her skal vektlegges.

Bestemmelsen omfatter skader som de andre straffebudene ellers ikke gjør, så som psykiske skader som er en meget vanlig følge ved vold i nære relasjoner.

Bestemmelsen tar i hovedsak sikte på å innbefatte mishandling som strekker seg over tid i form av gjentakende handlinger. Likevel kan også enkelthandlinger omfattes av bestemmelsen.

I forarbeidene, Ot. prp. nr. 113 (2004-2005) s. 45 uttales det at det ved avgjørelsen av om en krenkelsen er grov skal "legges vekt på om den var egnet til å skape frykt for nye krenkelser". Det er ikke et vilkår at det er samme handlingsalternativ som er overtrådt for at krenkelsen skal være "gjentatt". Det stilles heller ikke noe krav om hvor nært i tid krenkelsene må ha skjedd for at de skal kunne sies å være gjentakende. Her er det summen av krenkelser som er avgjørende. Etter rettspraksis³² skal det sammenhengende og vedvarende handlingsmønsteret til gjerningspersonene være av stor betydning.

Det karakteristiske med bestemmelsen er at handlingene ofte er av en lenger varighet, og består av et volds- og trusselbilde som har sammenhengende og vedvarende karakter, og at de begås i hjemmet mot nærstående personer som familie og andre man bor sammen med. Det er vanlig at handlingene skjer med ujevne mellomrom, slik at fornærmede nærmest må gå å være forberedt konstant på at noe kan skje. Dette

³² se bl.a. Rt 2004 s. 844, Rt 2007 s. 1537 og Rt 2010 s. 129.

kan bli en stor psykisk belastning. Et særtrekk er her den psykologiske bindingen mellom gjerningspersonen og offeret ved at det for eksempel er tale om far og barn.³³

Straffrihetsgrunner er i utgangspunktet ikke aktuelle for denne bestemmelse.³⁴ Dette kommer nok av handlingens grovhet, eller det gjentakende mønsteret som ofte er karakteristisk for § 219 tilfellene. Dette er nok fordi terskelen for å bli hørt med slike straffrihetsgrunner da blir enda høyere enn etter straffeloven § 228. Man vil kanskje kunne bli hørt med en slik straffrihetsgrunn en gang. Men i en annen liknende situasjon bør man kanskje reagere og handle annerledes, ellers vil en nødretts- eller nødvergehandling fort kunne bli overskredet i tid og intensitet.

2.2.1.3 Barneloven § 30 tredje ledd

Etter siste endring lyder barneloven § 30 tredje ledd slik;

“[b]arnet må ikkje bli utsett for vald eller på anna vis bli handsama slik at den fysiske eller psykiske helsa blir utsett for skade eller fare. Dette gjeld òg når valden brukast som ledd i oppsedinga av barnet. Bruk av vald og skremmande eller plagsam framferd eller annan omsynslaus åtferd overfor barnet er forbode”.

Bestemmelsen tar i utgangspunktet sikte på å forby bruk av vold og fysisk straff som ledd i oppdragelsen av barn, men den går også utover dette.³⁵ Når det gjelder vurderingen av den nedre grensen for om en handling er å regne som vold eller ikke er overtrådt, må man foreta en helhetsvurdering der handlingens karakter, formål og

³³ Magnus Matningsdal, *Norsk spesiell strafferett*, Oslo 2010 s. 152.

³⁴ Anders Bratholm og Magnus Matningsdal, *Straffeloven kommentarutgave*, anden del. Forbrytelser, Oslo 1995.

³⁵ Inge Lorange Backer, *Barneloven kommentarutgave*, 2. Utgave, Oslo 2008.

konteksten den inngår i, veies mot hverandre.³⁶ Det nærmere innholdet i voldsbegrepet følger av forarbeidene.

Etter Ot. prp. nr. 104 (2008-2009) er det meningen at begrepet skal fange opp alle former for vold mot barn, både fysisk og psykisk. All form for vold er forbudt selv om det skjer som ledd i barneoppdragelsen. Det understrekes at forbudet er ment å forby all bruk av fysisk avstraffelse, også andre former for fysisk maktbruk i straffehensikt, både umiddelbar og etterfølgende. Mildere vold i affekt er heller ikke tillatt.³⁷

Det fremkommer at bestemmelsen ikke er ment som et forbud mot at foreldre setter grenser overfor sine barn. Foreldre har fortsatt rett og plikt til å ta omsorg for sine barn, noe som blant annet fører til at man må sette grenser. Det presiseres at det i enkelte tilfeller også kan være nødvendig å bruke noe fysisk makt overfor barn når dette skjer i avvergelse- eller omsorgsøyemed. Lovgiver skiller her mellom bruk av fysisk makt og vold. Eksempler som gis i forarbeidene på lovlig maktanvendelse er tilfeller der et barn f.eks. går tynnkledd ut i snøen og nekter å komme inn igjen. Det må da være lov å bære barnet inn igjen og låse døren. Et annet eksempel som nevnes er der et barn slår seg vrang i butikken. Det må da være lov å løfte med seg barnet. Det må være lovlig å bruke fysisk makt for å hindre at et barn skader seg eller andre. Løfting, bæring eller det å holde dem fast, kan i visse tilfeller aksepteres ut i fra en situasjonsbetinget vurdering, mens enn "lett klaps" ikke kan eller skal aksepteres. I situasjoner hvor lempeligere midler enn fysisk makt kan benyttes, skal dette gjøres.³⁸ I enkelte tilfeller burde f.eks. tilsnakk være tilstrekkelig.

³⁶ Anders Bratholm og Magnus Matningsdal, *Straffeloven kommentarutgave*, anden del. Forbrytelser, Oslo 1995, s. 547.

³⁷ Ot.prp. nr. 104 (2008-2009) s. 37 flg.

³⁸ Ot.prp. nr. 104 (2008-2009) s. 38.

En nærmere avgrensningen av hva som er straffbart eller ikke, er det opp til domstolene å foreta. En presisering i lovverket av en konkret grense vil være vanskelig å gi. Dette er fordi grensen vil variere fra situasjon til situasjon. Som følge av barns særlige sårbare situasjon, må det stilles strenge krav. Terskelen for å akseptere fysisk maktbruk i barneoppdragelsen vil derfor være ganske høy.

2.2.1.4 FNs barnekonvensjon

Etter at barneloven § 30 tredje ledd kom i 1987 har det skjedd en internasjonal utvikling av barneretten. I 1991 ble FNs barnekonvensjon ratifisert i Norge og i 2003 ble den inkorporert som en del av norsk lov. Ettersom vi har valgt å tiltre denne konvensjonen, er vi også pliktige til å sørge for at dens bestemmelser blir overholdt.

Forbudet mot vold er en sentral del av FNs barnekonvensjon. Dette kommer særlig til uttrykk gjennom konvensjonens art. 19. Bestemmelsen omhandler et forbud mot å bli utsatt for vold og overgrep fra foreldre og andre omsorgspersoner.

Barnekonvensjonens art 19. lyder;

“1. States Parties shall take all appropriate legislative, administrative, social and educational measures to protect the child from all forms of physical or mental violence, injury or abuse, neglect or negligent treatment, maltreatment or exploitation, including sexual abuse, while in the care of parent(s), legal guardian(s) or any other person who has the care of the child.

2. Such protective measures should, as appropriate, include effective procedures for the establishment of social programs to provide necessary support for the child and for those who have the care of the child, as well as for other forms of prevention and for identification, reporting, referral, investigation, treatment and follow-up of instances of child maltreatment described heretofore, and, as appropriate, for judicial involvement.”

Konvensjonen pålegger her medlemsstatene å gjennomføre tiltak i form av lover, administrative, sosial og opplæringsmessige tiltak for å beskytte barn mot alle former for fysisk og psykisk vold, skade eller misbruk, vanskjøtsel eller forsømmelig behandling, mishandling eller utnyttning og seksuelt misbruk fra barnets omsorgspersoner. Artikkel 19. gir dermed barn beskyttelse mot alle former for vold, mishandling og omsorgssvikt, men det er ikke gitt noen nærmere definisjon av begrepene i bestemmelsen.

I forhold til spørsmålet om "enhver maktanvendelse" rammes eller bare grovere fremgår det av "Unicefs håndbok om gjennomføring av barnekonvensjonen"³⁹ og generelle veiledende merknader fra barnekomiteen at konvensjonen ikke tillater noen form for vold mot barn. Konvensjonen åpner ikke for noe refselsesrett i det hele tatt.⁴⁰ Dette må få konsekvenser for tolkningen av norsk lov som en følge av våre forpliktelser etter konvensjonen.

FNs egen barnekomité definerer i uttalelsen fysisk avstraffelse til å omfatte enhver fysisk maktanvendelse som har til straffehensikt å forårsake smerte og ubehag, selv lette maktanvendelser faller inn under ordlyden. Barnekomiteen tolker konvensjonen slik at det ikke gir rom for skjønn eller tvil når det gjelder adgangen til å bruke vold mot barn. Dette fremkommer av kommentaruttalelsen avsnitt 18⁴¹, hvor det står:

³⁹ Hodgkin og Newell, *Implementation handbook for the convention on the rights of the child* (UNICEF 2007) s. 249.

⁴⁰ General Comment no. 8 (2006) The right the child to protection from corporal punishment and other cruel or degrading forms of punishment (art. 19; 28; par 2; and 37, inter alia).

⁴¹ General Comment no. 8 (2006), The right the child to protection from corporal punishment and other cruel or degrading forms of punishment (art. 19; 28; par 2; and 37, inter alia), avsnitt 18. jf. Ot.prp. nr. 104 (2008-2009) s. 26.

”.... There is no ambiguity: ”all forms of physical or mental violence” does not leave room for any level of legalized violence against children. Corporal punishment and other cruel or degrading forms of punishment are forms of violence and States must take all appropriate legislative, administrative, social and educational measures to eliminate them.”

2.3 Rettspraksis om grensen for lovlig maktbruk

I det følgende vil jeg behandle noe nyere rettspraksis som relaterer seg til barneloven § 30 tredje ledd, sammenholdt med straffeloven § 228 første ledd og/eller § 219. Det er lite praksis om forholdet foreldre - barn. Det er derfor nødvendig å behandle rettspraksis som også relaterer seg til § 219.

Problemstillingen har vært oppe i Høyesterett en gang i nyere tid⁴². Dette var i 2005. I etterkant har barneloven § 30 tredje ledd blitt endret. Det er derfor nødvendig å gå til underrettspraksis for å finne illustrerende dommer som relaterer seg til den siste lovendringen. Jeg vil av den grunn omtale underrettspraksis selv om den ikke er av særlig rettskildemessig verdi.

2.3.1 Lagmannsrettsdommer

2.3.1.1 LH 2010 s. 119250 (Hålogaland lagmannsrett, 03.11.2010)

Saken gjaldt familievold. En somalisk mann på 36 år ble dømt i Salten tingrett for overtredelse av straffeloven § 219. Mannen ble dømt for grovt eller gjentatt å ha

⁴² Rt 2005 s. 1567.

utøvd vold mot eller på annen måte å ha krenket sin tidligere eller nåværende ektefelle, samt sin datter.

Når det gjelder datteren, ble han i tingretten dømt for fra mars 2006 av og i alle fall mot sommeren 2008, jevnlig å ha slått sin handicappede datter som en avstraffelse når hun tisset på seg. Datteren hadde mangelfull blærekontroll som følge av sykdom. Det var usikkert hvor smertefulle slagene, som ble rettet mot lår og hofteregionen, var. Datteren oppfattet dem likevel som krenkende. Dette skapte en fortvilelse og frykt for å tisse på seg.

Lagmannsretten utalte at faren hadde;

”utøvd vold mot datteren, og han kan ikke høres med at hans opptreden ligger innenfor hva som kan godtas i oppdragelsesøyemed.”

Retten viste her til Rt 2005 s. 1567 og uttalelsen om hva som kan godtas i oppdragelsesøyemed. Den foretok ikke noen nærmere drøfting av grensen for lovlig maktbruk i oppdragelsesøyemed. Videre ble det bare konstatert at maktbruken var klart over det akseptable i oppdragelsesøyemed. En mer inngående drøftelse kreves heller ikke, da det er Høyesterett sin oppgave.

Retten presiserte deretter at handlingen ikke hadde noe preg av hindrende eller avvergende karakter, men ”et klart preg av fysisk avstraffelse”. Lovanvendelsen fremstår således som korrekt og i overensstemmelse med gjeldende rett, til tross for at det tas utgangspunkt i Rt 2005 s. 1567 som ble strekt kritisert.

2.3.1.2 RG 2010 s. 1651 (Gulating lagmannsrett, 22.12.2010)

Saken tar for seg et tilfelle der en far ble dømt i Fjordane tingrett etter straffeloven § 228 første ledd for vold mot sin sønn på 8 år. Tingretten fant det bevist utover enhver rimelig tvil at tiltalte ved flere anledninger hadde blitt sint og fortvilet på fornærmede,

slik at han ved flere ganger fysisk irettesatte ham ved å holde ham fast, klapse ham på baken med moderat styrke, samt sparket ham med forholdsvis moderat styrke. Det ble også fastslått av tingretten at den fysiske irettesettelsen overfor sønnen hadde vært av ikke ubetydelig karakter. Retten fant det ikke tvilsomt at tiltaltes fysiske irettesettelser var gjort på bakgrunn av situasjoner hvor sønnen hadde gjort ting hans foreldre ikke tillot. Hendelsene ble av retten ikke ansett å være grove nok til at straffeloven § 219 kunne komme til anvendelse.

Saken ble anket på grunn av lovanvendelse, subsidiært straffeutmåling. Tingretten hadde nemlig tatt inn den nyeste lovendringen av § 30 tredje ledd som et tolkningsmoment for lovanvendelsen etter § 228 første ledd. Dette mente tiltaltes forsvarer var galt, ettersom lovovertrjedelsene var skjedd i perioden oktober 2008 til desember 2009. Forsvareren mente tingretten gjorde en feil da de la til grunn at Rt 2005 s. 1567 ikke lengre ga uttrykk for gjeldende rett.

Lagmannsretten fant som tingretten, at tiltalte var skyldig etter tiltalebeslutningen. Lagmannsretten var enig i at uttalelsen⁴³ i Rt 2005 s. 1567 ikke lengre ga uttrykk for gjeldende rett. Retten viste her til endringen i barneloven og forarbeidene, Ot. prp. nr. 104 (2008-2009) kap. 6, som retter stor kritikk til denne kjennelsen. Retten tok således utgangspunkt i uttalelsen i forarbeidene⁴⁴ der departementet uttaler;

” [a]ll form for fysisk avstraffelse som ledd i barneoppdragelsen er helt uakseptabelt. Dette får full støtte fra fagmiljøer som arbeider med forholdet mellom barn og foreldre. Selv mild form for fysisk vold er en skadelig oppdragelsesmetode. Risikoen for psykisk skade som følge av enhver voldsbruk er større enn utsiktene til positive

⁴³ ”selv om foreldres kroppslige refselsesrett er opphevd, vil det ikke rammes av straffeloven § 228 første ledd om foreldre i oppdragelsesøyemed tildeler sine barn lettere klaps”.

⁴⁴ Ot.prp. nr. 104 (2008-2009) s. 37.

virksomheter av slike oppdragelsesmetoder. Irettesettelse ved fysisk markering oppleves ydmykende, og kan påføre skam, selv om det bare er lette klaps”.

Videre viste retten til barnekonvensjonen art. 19 som gir barn beskyttelse mot alle former for vold. ”Retningslinjene fra FNs barnekomité definerer fysisk avstraffelse til å omfatte enhver fysisk maktanvendelse som har til straffehensikt å forårsake smerte eller ubehag, selv lett”.

Retten kom etter en helhetsvurdering på bakgrunn av disse rettskildene frem til at tiltaltes fysiske irettesettelse av fornærmede klart var rettsstridig. Retten valgte her å bruke forarbeidene til den nye lovgivningen som tolkningsmoment til tross for at hendelsen var skjedd før den nye lovendringen kom i april 2010. Dette er en interessant vending sammenliknet med lovanvendelsen til Hålogaland lagmannsrett i LH 2010-119250, der disse forarbeidene ikke en gang nevnes. Dette kan tyde på et behovet for en rettslig klargjøring fra Høyesterett side i overensstemmelse med den nye lovgivningen, for å rydde vekk etterlatenskaper fra Rt 2005 s. 1567.

Videre drøftes spørsmålet om den fysiske irettesettelsene kunne gå straffefri som følge av nødverge. Nødverge og dommen vil bli omtalt senere under punkt 2.5.2. Retten konkluderte her med at tiltalte ikke kunne anses å ha vært i en nødvergesituasjon som gjorde det nødvendig å fysisk irettesette fornærmede. Fornærmede var et barn som var fysisk underlegen tiltalte, og andre tiltak ville vært tilstrekkelig for å få avverget situasjonen.

Anke til Høyesterett ble nektet fremmet i saken (se HR-2011-562-U). Denne dommen gjenspeiler derfor også Høyesteretts syn om hvor grensen skal trekkes i praksis. Dette gir dommen en desto større rettslig vekt.

2.3.2 Tingrettsdommer

2.3.2.1 RG 2010 s. 1169 (Oslo tingrett, 01.07.2010)

I denne saken fra Oslo tingrett drøftes det om flere tilfeller der mor og far tildelte sine barn lettere klaps på baken, samt et tilfelle der far slo sønnen med en pinne, kunne straffes etter straffeloven §§ 228 første ledd og 219.

Voldstilfellene fant her sted i en vietnamesisk familie. Faren kom som båtflyktning til Norge i 1983. Han traff deretter sin kone i 1992 under et ferieopphold i Vietnam. De giftet seg og bosatte seg i Norge. Der fikk de tre sønner. De tre barna var utfordrende og krevende, noe som også en psykolog familien hadde vært i kontakt med bekreftet. Barna var rampete og det var vanskelig for foreldrene å sette grenser.

Etter veiledning fra barnevernets ambulanseteam i perioden april til juni 2008, ble barnevernet oppmerksom på vold i familien. Det var også kommet inn bekymringsmeldinger fra skolen i perioden desember 2008 til mai 2009.

Moren ble frifunnet i retten. Hun mente hun aldri hadde vært voldelig mot barna. Likevel innrømmet hun at hun hadde brukt "ett eller to lette klaps på baken i situasjoner der barna hadde gjort noe farlig og ikke hørt på tilsnakk, for eksempel når den mellomste sønnen forsøkte å putte fingrene i en stikkontakt eller klatre i bokhyller".⁴⁵ Retten mente dette var situasjoner som fremstod som maktbruk gjort i hindrings eller avvergingssammenheng, noe som er fullt lovlig. Retten stilte derfor spørsmålet om straffebudene etter den alminnelige rettsstridsreservasjonen skulle tolkes innskrenkende, slik at mors handlinger kunne gå straffefri. Retten viste her til

⁴⁵ RG 2010 s. 1169 (tiltalen mot B).

situasjonen før lovendringen av barneloven § 30 i 2010, som knytter seg til Høyesteretts uttalelser om at lette klaps kan tillates i Rt 2005 s. 1567. Likevel må dette vurderes ut i fra kraftanstrengelsens styrke, grad av spontanitet og preg av krenkelse.

Retten foretok ikke noen nærmere drøftelse av Høyesteretts uttalelser eller forarbeidene. En nærmere drøftelse forventes heller ikke av lagmannsretten, til tross for kritikken mot Rt 2005 s. 1567. Retten påpekte i stedet at mors handlinger måtte anses å være gjort av hindrende eller avvergende karakter, fordi de stod i umiddelbar sammenheng med det barna hadde gjort og at de ikke fikk vondt. Av den grunn ble slagene av retten ansett å være innenfor det tillatte etter Rt 2005 s. 1567.

Når det gjaldt faren, la retten til grunn at klapsene han hadde tildelt var gjort på samme måte som moren. Hendelsene knyttet til den eldste sønnen vurderte retten derimot separat. Retten kom også her fram til at handlingene lot seg gå straffefri fordi de lå innenfor det akseptable. Dette gjaldt alle hendelsene, bortsett fra én. Dette var en episode der sønnen ikke hadde kommet hjem i tide om kvelden. Han skulle ha kommet hjem kl. 21:00, men kom i stedet hjem kl. 23:00. I mellomtiden hadde faren, som var sliten og trøtt etter å ha jobbet overtid til kl. 20:00, vært ute å lett etter ham. Da sønnen kom hjem var faren sint og slo ham med en kvist som den andre sønnen hadde hatt med hjem fra barnehagen. Dette gjorde han fordi sønnen svarte moren uhøflig, da hun spurte hvor han hadde vært. Faren slo ham 2 ganger på baken med stokken, som var omtrent en halv meter lang og tykk som en finger. Gutten holdt seg for baken, slik at det ene slaget traff hånden. Faren beklaget senere det han hadde gjort. Sønnen fikk ingen synlige merker av slagene, men hadde vondt i hånden slik at han ble holdt hjemme fra skolen.

Retten fant at disse slagene var en overtredelse av straffeloven § 228 første ledd, men valgte heller ikke her å drøfte den nedre grensen mer inngående. Retten kom dermed til at faren ikke hadde overtrådt straffeloven § 228 første ledd ved andre anledninger en slagene med pinnen, der han klart var over grensen for akseptabel maktbruk.

2.3.2.2 10-119566 MED-STAV (Stavanger tingrett, 10.12.2010)

Saken gjaldt spørsmålet om to foreldre kunne straffes etter straffeloven § 219 første ledd. Foreldrene hadde flere ganger slått barna sine på rumpa, smekket dem over fingrene, samt ha vasket eller truet med å vaske munnen til deres datter med såpe. Foreldrene beskrev en krevende barneoppdragelse hvor det var vanskelig å sette grenser uten bruk av fysiske virkemidler.

Begge foreldrene ble her frikjent i Stavanger tingrett for sine handlinger etter straffeloven § 219. Dette var fordi det var tvil om forholdene var begått. Straffeloven § 228 første ledd kunne heller ikke benyttes. Dette var fordi forholdene var foreldet.

Retten gikk i dommen inn på en ordlydstolkning av straffeloven § 219. De gjennomgikk blant annet forarbeidene Ot. prp. nr. 113 (2004-2005). Handlingene foreldrene hadde gjort lå objektivt innenfor straffebudet, fordi enhver maktanvendelse mot et barn i det ytre vil være en legemsfornærmelse.⁴⁶

Retten uttalte;

”Da barneoppdragelse med nødvendighet innebærer bruk av både fysisk makt og trusler, er det i rettspraksis utviklet unntak for visse former for trusler og maktanvendelse som skjer som ledd i barneoppdragelsen. Grensen mellom den rettmessige maktanvendelsen som ledd i barneoppdragelsen, som heretter omtales som rettstridsreservasjonen, og den straffbare overtredelsen, er gjennomgått av Høyesterett i Rt 2005 s. 1567 avsnitt 19-22”.

⁴⁶ 10-119566MED-STAV, s. 5.

På denne måten tok retten utgangspunkt i Høyesteretts avgjørelse om at lette klaps er akseptabelt. Retten mente at denne reservasjonen også måtte anses å gjelde tilsvarende for straffeloven § 219.

Videre påpekte retten at reservasjonen må ses i lys av endringene av barneloven § 30. Dette var en konsekvens av kritikken mot Rt 2005 s. 1567. Retten viste her til uttalelsen i Ot. prp. nr. 104 (2008-2009), hvor det fremkommer at "lettere klaps", "lette klaps" eller "forsiktige klaps" ikke lenger er tillatt, men at maktanvendelser i avvergelses og/eller hindringsammenheng er tillatt, så lenge man bruker de lempeligste midler.⁴⁷ Den nye ordlyden i barneloven § 30 tredje ledd ble på den måten brukt som tolkningsmoment for tolkningen av straffeloven § 219, slik at lovanvendelsen samsvarer med gjeldende rett til tross for at tilfellene skjedde før lovendringen i 2010.

På bakgrunn av uttalelsene i forarbeidene konkluderte retten med at maktanvendelsene foreldrene hadde utøvd var i samsvar med hva som kunne tillates etter forarbeidene⁴⁸, til tross for at det ikke var noen umiddelbar fare å avverge. Forarbeidene tillater også dette til en viss grad. Moren hadde f.eks. prøvd lempeligere midler, i form av tilsnakk, før hun brukte fysisk makt. Retten mente følgelig at maktanvendelsene relaterte seg til liknende situasjoner. Annet kunne ikke bevises.

Når det gjelder truslene som behandles i dommen, vil jeg ikke gå nærmere inn på dem. Dette er fordi trusler faller utenfor oppgavens tema.

Anke ble nektet jf. 11-001948AST-GULA/AVD2 (Gulating lagmannsrett 09.02.2011).

⁴⁷ 10-119566MED-STAV, s 7.

⁴⁸ Ot.prp. 104 (2008-2009).

2.3.2.3 TOSLO-2011-189415 (Oslo tingrett, 18.02.2012)

Saken gjald et tilfelle hvor en far og ektemann fra Tunisia og Marokko ble dømt i Oslo tingrett etter straffeloven § 219 for vold mot kone og barn.

Retten anså det som lite tvilsomt at tiltalte mer én enn gang hadde dratt og/eller kløpet døtrene i ørene, samt slått dem over hånden, og ved en anledning dunket hodene deres sammen. Retten fant det heller ikke tvilsomt at han hadde kløpet sin sønn i øret ved minst en anledning.

Tiltalte hevdet i retten at han overfor barna hadde handlet i oppdragelsesøyemed etter hva som var vanlig i hans kultur. Rette viste her til Rt 2005 s. 1567 og at det i Norge ikke lenger finnes en slik refselsesrett. Videre viste retten til forarbeidene, Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 176 hvor det går frem at;

”[E]tter departementets oppfatning er det som følge av opphevelsen av refselsesretten i 1972, etterfølgende lovendringer, samt internasjonale forpliktelser om vern av barn, ingen tvil om at barn nyter det samme strafferettslige vern mot fysiske kroppskrenkelser som voksne”.

I saken dreide det seg om gjentakelse av vold, selv om voldshandlingene isolert sett fremstod som mindre alvorlige. Handlingene gjentok seg som et mønster som i Rt 2010 s. 129. Her var en mann dømt for i en treårsperiode å ha begått vold, trusler og andre former for mishandling mot sin familie etter straffeloven § 219 annet ledd jf. første ledd og straffeloven § 227 første straffalternativ. Høyesterett la her vekt på at tiltaltes handlinger gjorde at familien måtte leve under et ”regime” preget av ”kontinuerlig utrygghet og frykt for vold”. Overgrepene hadde i tillegg til dels skjedd i nærvær av familiens mindreårige barn. Retten dømte tiltalte til fengsel i to år for handlingene.

Tiltaltes døtre hadde, i saken fra Oslo tingrett, fortalt at tiltalte ofte hadde utøvd vold både mot dem og moren uten grunn, når han selv hadde problemer med jobb, helsevesen osv. På den måten var han uforutsigbar og skapte utrygghet i hjemmet.

Retten fant han derfor skyldig i overtredelse av straffeloven § 219. Måten retten argumenterer på er i overensstemmelse med gjeldende rett slik den fremkommer av forarbeidene etter lovendringen jf. Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 176 og Ot.prp. nr. 104 (2008-2009). Dommen fremstår derfor som et bra eksempel på en god rettsanvendelse på området.

2.4 Medvirkning

Man kan også straffes for medvirkning etter straffeloven §§ 219 og 228. Med medvirkning i strafferettslig forstand, tenker man på det å ha bidratt til en straffbar handling uten selv å utføre selve handlingen.⁴⁹

Medvirkningsansvaret kan etter lovverket deles inn i to grupper. I den ene gruppen fremkommer medvirkning direkte, i den andre nevnes det ikke. Det beror da på en særskilt tolkning av straffebudet om medvirkning omfattes. Tolkningen må gjøres i samsvar med strafferettslige prinsipper.⁵⁰ Medvirkningsansvaret kommer direkte til uttrykk både i straffeloven §§ 219 og 228.

For øvrig reguleres medvirkning av straffelovens § 58. Bestemmelsen angir derimot ikke når medvirkningen er straffbar. Lovbestemmelsen gir bare en regel om utmåling i de tilfeller hvor selve straffbarheten er på det rene.

Om medvirkningen er av fysisk eller psykisk art er likegyldig. Det er også uten betydning om den har skjedd i forkant eller samtidig med hovedhandlingen. Medvirkningen er akkurat like straffbar og straffes ofte like strengt som det å utføre selve hovedhandlingen.

⁴⁹ Jon Gisle, *Jusleksikon*, 3. utgave (Oslo 2007) s. 204.

En aktuell sak knyttet til medvirkning for vold mot barn er den såkalte "Christoffer-saken". Christoffer Gjerstad Kihle var av skolen og besteforeldrene ansett som en glad og livlig 8-åring. Han led av lidelsen ADHD og hadde et ekstra behov for oppfølging og grensesetting. Stefaren tok seg mye av gutten i oppdragelsessammenheng, da han var krevende og moren i tillegg jobbet skiftarbeid. Gutten døde 2. februar 2005 etter langvarig mishandling fra stefaren, Kim Morten Larsen. Larsen ble dømt i Agder lagmannsrett⁵¹ i 2009 for gjentatt mishandling, hvor av den til slutt fikk døden til følge (straffeloven §§ 229 tredje straffalternativ jf. 232, og 219 første ledd første pkt., sammenholdt med straffeloven § 62 førsteledd).

Moren, Monica Larsen, ble nylig dømt i Tønsberg tingrett⁵² 23. april 2012 for overtredelse av straffeloven § 228 første ledd og annet ledd, jf. § 232, til fengsel i 2 år og 6 måneder (120 dager ubetinget og resten betinget, med hjemmel i straffeloven § 52) for gjennom passivitet å ha medvirket til sin sønns død 2. februar 2005. Dommen er påanket og er på skrivende tidspunkt (18.05.2012) ikke rettskraftig.

Gutten ble fra høsten 2004 og frem til onsdag 2. februar 2005, flere ganger utsatt for vold i hjemmet av stefaren, Kim Morten Larsen. Gutten ble innlagt på sykehus i tidsrommet 17. januar til 19. januar 2005. Som følge av skader 1. februar, ble det avholdt en bekymringssamtale med guttens mor på skolen. På bakgrunn av dette, burde moren i alle fall senest 1. februar ha forstått hva gutten ble utsatt for. Monica Larsen foretok seg likevel ikke noe for å avverge videre voldsutøvelse, ved å føre tilsyn med barnet eller melde fra til barnevern/politi. På den måten medvirket hun til Kim Morten Larsens voldshandlinger mot Christoffer Gjerstad Kihle den 1. februar 2005 og/eller det påfølgende døgn. Gutten var gjennom slag og/eller støt mot hardt

⁵⁰ Johs. Andenæs, *Alminnelig strafferett*, 5. utgave (Oslo 2004) s.325 flg.

⁵¹ 08-179127AST-ALAG.

underlag bl.a. påført et "17 cm langt skallebrudd og hjerneoppsvulming med knusningsskader i høyre tinninglapp". Gutten døde som følge av hodeskadene.

I dommen stilles det spørsmål om hvem som skadet Christoffer. Retten anså det her å være tre muligheter; enten Kim Morten Larsen alene eller tiltalte, eller dem begge i fellesskap. Kim Morten Larsen var allerede dømt ved Agder lagmannsretts dom 20. april 2009.

Spørsmålet var videre om tiltalte, Monica Larsen, "var klar over eller anså det som sikkert eller overveiende sannsynlig at Christoffer ble utsatt for vold fra Kim Morten Larsen side".

Etter sakkyndiges vurdering hadde volden vært av en slik karakter at tiltalte ikke kunne unngått å ha hørt/lagt merke skrik og gråt. Som omsorgsperson måtte hun også ha lagt merke til skadene ved dusjing og skiftning av klær på sønnen. Hun måtte i det minste ha blitt observant på skadene etter et møte med skolen 1. februar 2005.

Retten hevdet at det måtte være en "årsakssammenheng mellom hennes forsettlig unnlatelse av å hindre eller søke å hindre ytterligere voldsutøvelse og de skader Christoffer senere forsettlig ble påført". Retten stilte derfor spørsmålet "om tiltalte ved ikke å ta Christoffer ut av hjemmet, melde fra til politi eller barnevernet, eller sørge for nødvendig legehjelp", utviste en "slik passivitet at hun får et strafferettslig medvirkningsansvar".

Etter norsk rett kreves det som hovedregel en aktiv tilskyndelse av fysisk eller psykisk art for at medvirkningen skal kunne betraktes som straffbar. Dersom en person har en spesiell plikt til å forhindre en straffbar handling, vil ren passivitet normalt sett ikke

kunne straffes som medvirkning.⁵³ Det å være en tilskuer gjør en normalt ikke til medvirker. Grensen mellom passiv støtte og en direkte tilskyndelse har vært vanskelig å trekke i praksis.

Passivitet kan derimot medføre et medvirkningsansvar i tilfeller hvor passiviteten kan sees på som et samtykke eller hvor det finnes en forutgående fare for voldelig handling jf. Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) og NOU 1992: 23 s. 77. Dersom man har en slik særlig plikt til å gripe inn, må det være tilstrekkelig at personen gir uttrykk for at han ikke har noe i mot handlingen.

I dommen ble det pekt på at foreldre utvilsomt kan ha "et omsorgsansvar også i strafferettslig forstand overfor hjemmeværende små barn".⁵⁴ Det samme blir lagt til grunn i øvrig rettspraksis, se Eidsivating lagmannsretts dom av 13. august 1998 (LE-1998-47), hvor en mor ble frikjent fordi retten ikke fant det bevist at moren kjente til eller forstod at barnet var utsatt for mishandling.

Spørsmålet omtales i Husabø, Straffeansvarets periferi, (Bergen 1999) s. 186-188. Husabø konkluderer der med at omsorgsansvaret er så tungtveiende at foreldre bør ha plikt til å avverge eller forsøke og avverge alle typer alvorlig integritetskrenkelser mot barn.

Tingretten la til grunn at straffeloven § 228 første og annet ledd i særlige tilfeller kan ramme passiv medvirkning fra foreldre med et slikt omsorgsansvar, men at dette må vurderes konkret ut i fra situasjonen den tiltalte befant seg i og dens forutsetninger for å gripe inn.⁵⁵

⁵³ Johs. Andenæs, *Alminnelig strafferett*, 5. utgave (Oslo 2004) s. 329.

⁵⁴ Johs. Andenæs, *Straffbar unnlattelse, et bidrag til strafferettsdogmatikken*, (Oslo 1942) s. 352.

⁵⁵ 11-111766MED-TONS s. 15.

Retten viste videre til at også barneloven § 30 angir en særskilt omsorgsrett for foreldre. De har etter denne bestemmelsen en plikt til å sørge for at barnet ikke utsettes for vold og andre former for krenkelser som kan medføre skader på barnets fysiske eller psykiske helse. Monica Larsen var en slik omsorgsperson overfor Christoffer. Retten konkluderte derfor med at hun hadde en plikt til å gripe inn da dette kom til hennes kunnskap. Dette hadde hun etter rettens mening både tid og anledning til, selv om hun ut i fra sin arbeidssituasjon neppe hadde vært vitne til eller klar over all voldsutøvelsen. Passiviteten var etter rettens mening så "påtakelig" at det kunne synes å virke som hun "langt på vei" hadde akseptert den.

Det ble funnet bevist at tiltalte kunne innsett muligheten av at Christoffer ble påført "Skade" og "betydelig smerte" som følge av voldshandlingene jf. straffeloven § 228 annet ledd og § 43. Monica Larsen ble dømt etter tiltalen.

Medvirkningsansvaret kan videre være knyttet til både forsettlig og uaktsomme handlinger.⁵⁶ Det kreves ikke at medvirkningen har vært en nødvendighet for å oppnå selve resultatet jf. Rt 1989 s. 1004. Det må foreligge et medvirkende årsaksforhold, men det kreves ikke at den medvirkende handling står i årsakssammenheng med selve rettskrenkelsen. Denne typen samvirke kan foregå både ved at hovedmannen er klar over det samvirket og uten.

2.5 Straffrihetsgrunner

Noen ganger kan man oppleve situasjoner hvor man må bruke fysisk makt overfor et barn for å avverge eller stanse en farlig situasjon. Man kan da befinne seg i en

⁵⁶ Johs. Andenæs, *Alminnelig strafferett*, 5. utgave (Oslo 2004) s. 331.

nødverge eller nødrettssituasjon. Det kan for eksempel være nødvendig å fysisk stoppe en sjalu bror eller søster som klyper eller slår et yngre søsken. Et praktisk eksempel er RG 2010 s. 1651 hvor en far så seg nødt til å irettesette sin sønn på 8 år ved to anledninger. Den ene gangen oppdaget han og hans samboer at sønnen holdt kvelertak rundt sin yngre brors hals og den andre holdt han en pute over ansiktet hans. Jeg vil i det følgende kort redegjøre for nødrett og nødverge som straffrihetsgrunn og forsøke å koble dette opp i mot saker og situasjoner i praksis hvor barn har vært involvert. Videre vil jeg også kort omtale provokasjon fra barnets side som straffrihetsgrunn fordi maktbruk fra foreldres side også kan ha utspring i provokasjon fra barnets side.

2.5.1 Nødrett

Nødretten følger av straffeloven § 47. Bestemmelsen sier at man ikke skal straffes for en handling som er gjort for å "redde nogens Person eller Gods fra en paa anden Maade uafvendelig Fare" dersom omstendighetene tilsier det "særdeles betydelig i Forhold til den Skade" som ved handlingen ellers kan oppstå. Man vil etter dette for eksempel kunne gå straffefri om man smekker bort hånden til et barn, som er på vei mot et brennende stearinlys.

Det følger av ordlyden at det må dreie seg om en redningshandling som skal avverge en fare. Hvordan faren oppstår er uvesentlig. At faren skal være "paa anden Maade uafvindelig" skal ikke tolkes bokstavelig. En handling gjort i nød kan være tilbørlig selv om faren kan stanses på en annen måte, hvis det vil være uforholdsmessig anstrengende eller kreve store omkostninger. Man kan for eksempel slukke stearinlyset i stedet for å klapse bort hånden til barnet. Det viktigste må her likevel være å avverge faren, slik at man bør kunne gå straffri ut i fra handlingens hensikt.

Løsningen på dette spørsmålet beror på en forholdsmessighetsvurdering mellom det som skal reddes opp i mot det som ofres.⁵⁷

Handlingen kan foretas både i egen og i andres interesse. Den kan således gjøres både i ens egen interesse, barnets interesse eller tredjemann. Det kreves ikke noe tilknytningsforhold mellom den som utøver redningshandlingen og den som den foretas for. Det er heller ingen begrensninger med hensyn til hvilke interesser som kan beskyttes, også offentlige interesser kan beskyttes jf. Rt 1947 s. 612.

Bestemmelsen tar sikte på å ramme alle typer nødstilstander. Om et lite barnet springer ut i veien på rødt lys, må man som omsorgsperson selv kunne springe etter for å få fatt i barnet med makt, selv om det går ut over trafikken (tredjeperson). Men om nødrettshandlingen går på tredjemannsbelastning blir terskelen desto høyere for å bli hørt med nødverge.⁵⁸

Faren må videre ikke kunne avverges på andre måter enn ved nødrettshandlingen jf. Rt 1981 s. 21. Hvis den kan det, vil nødretten være overskredet. Man må samtidig velge det handlingsalternativet som utgjør minst skade, dersom det finnes flere alternative handlinger å utføre for å motverge faren. I enkelte situasjoner burde for eksempel tilsnakk til barnet være tilstrekkelig i stedet for fysisk maktbruk.

Når det gjelder vurderingen av om handlingen er gjort rettmessig, er det gjerningspersonens oppfatning som skal legges til grunn. Loven krever "særdeles betydelig" interesseovervekt til gunst for redningshandlingen. Det må av den grunn både tas hensyn til den skaden redningshandlingen kan medføre og den skaden som ellers kan oppstå. Dette kravet gjelder ikke når den truede og den ofrende interesse

⁵⁷ Johs. Andenæs, *Alminnelig strafferett*, 5. utgave, Oslo 2004 s 182.

⁵⁸ Johs. Andenæs, *Alminnelig strafferett*, 5. utgave, Oslo 2004 s 180.

tilhører en og samme person. Det avgjørende vil da i stedet være om nødrettshandlingen var forsvarlig.⁵⁹

Nødrettssituasjonen er lite fremtredende i rettspraksis når det kommer til forholdet foreldre – barn. Dette er nok nettopp fordi slike situasjoner er så praktisk. De fleste foreldre opplever fra tid til annen at de må bruke makt for å hindre at barnet skader seg selv eller andre gjenstander eller personer. Hyppigheten av og fordi slike handlinger som oftest lar seg gå straffefri, gjør nok at slike saker sjelden havner for rettssystemet.

2.5.2 Nødverge

I likhet med nødrett vil også en handling foretatt i nødverge være straffri og fullt lovlig. Det er et etablert prinsipp innen strafferetten at den som blir angrepet har rett til å forsvare seg, selv om det går ut over den som angriper.⁶⁰ Dersom storebror går løs på lillebror i raseri, må det som mor eller far være lov og bruke fysisk makt til å skille dem fra hverandre for å avverge det rettstridige angrepet som skjer mot lillebror. Man har etter norsk rett også lov til å foreta en forsvars- eller avvergelsehandling på vegne av en annen. Men når en slik avvergelse eller forsvarshandling går utover f.eks. gjenstander, tredjemann eller offentlige interesser, vil man i forhold til dem måtte påberope seg nødrett etter straffeloven § 47. Her er vilkårene desto strengere for straffrihet.

Et eksempel hvor en slik situasjon kommer opp er RG 2010 s. 1651. Der så en far seg nødt til ved to anledninger å gripe inn og fysisk irettesette sin sønn. Han påberopte seg her nødverge. Sønnen holdt ved en anledning kvelertak rundt sin yngre brors hals og

⁵⁹ Johs. Andenæs, *Alminnelig strafferett*, 5. utgave, Oslo 2004 s 180-192.

ved en annen anledning holdt han en pute over ansiktet hans. Retten mente likevel her at man ikke befant seg i en nødvergesituasjon som gjorde det nødvendig å fysisk irrettesette fornærmede, selv om situasjonen grenset til en nødvergesituasjon.

Nødverge følger av straffeloven § 48. Også en nødvergehandling kommer som en følge av en nødsituasjon. § 48 omfatter bare de nødsituasjoner som er en konsekvens av et rettstridig angrep. Dette er i utgangspunktet ved en aktiv interessekrenkelse, men også en unnlattelse kan være et angrep under visse omstendigheter.⁶¹

Det er tilstrekkelig at bestemmelsens objektive vilkår er oppfylt for at den skal komme til anvendelse. Det vil si at man bruker en ellers straffbar handling for å avverge eller forsvare seg mot et rettsstridig angrep. Det kreves ikke at angrepet er i gang. Nødverge kan også foretas preventivt, for eksempel ved at man griper tak i et barn mot dets vilje før det får sjansen til å gå løs på et annet barn av sjalusi. Her blir kravene til forholdsmessighet mellom forsvarshandlingen og angrepet strengere enn ellers.

Forsvarshandlingen må ikke overskride hva som er påkrevd etter omstendigheten, både når det kommer til tid og intensitet. Vilkåret "Ubetinget utilbørlig" gir her en romslig grense før nødvergen er overskredet.⁶² Det er f.eks. fullt lovlig å dra til siden et barn som går løs på et annet, men man kan ikke etterpå avstraffe det med å smekk det på baken. Da er nødvergehandlingen overskredet både i tid og intensitet. Her må det foretas en forholdsmessighetsvurdering mellom det godet som står på spill og den skade som vil bli voldt ved forsvarshandlingen. Forsvarshandlingen er lovlig så frem den ikke overskrider det som fremstilte seg som nødvendig for å avverge angrepet, og det "i Betragtning af Angrebets Farlighed, Angriberens Skyld eller det angrebne

⁶⁰ Johs. Andenæs, *Alminnelig strafferett*, 5. utgave, Oslo 2004 s 160.

⁶¹ Anders Bratholm, *Straff og samfunn*, Oslo 1980 s. 141 og Johs. Andenæs, *Alminnelig strafferett*, 5. Utgave, Oslo 2004 s. 161.

⁶² Johs. Andenæs, *Alminnelig strafferett*, 5. Utgave, Oslo 2004 s 166 flg.

Retsgode ei heller maa agtes ubetinget utilbørligt at tilføie et saa stort Onde som ved Handlingen tilsigtet" jf. § 48 annet ledd. Det er her gjerningspersonens egen oppfatning av den faktiske situasjonen som skal legges til grunn.

Det finnes også en ytterligere margin for overskridelse i bestemmelsens fjerde ledd.⁶³ Men det kreves da årsakssammenheng mellom overskridelsen og de forhold som fremkaller "Sindsbevægelse eller Bestyrtelse". Når angrepet er avverget, opphører nødsituasjonen.⁶⁴

Det må generelt i en nødvergesituasjon tas hensyn til om angrepet var forsettlig eller gjort i god tro, om angriperen er tilregnelig, en voksen person, et barn, sinnssyk, eller om angrepet er provosert frem eller ikke i forhold til hva man kan svare med som nødvergehandling for å avverge eller forsvare seg. Om et forsvarsløst barn angriper, kan man ikke svare med samme nødvergehandling som man ville gjort om det var et voksent menneske.

Når det gjelder terskelen for at man kan høres med nødverge i situasjonen barn - foreldre finnes det lite rettspraksis som omtaler forhold. Terskelen ser likevel ut til å være høy i forhold til å tolerere bruk av makt mot barn i en nødvergesituasjon. Dette illustreres av bl.a. underretts dom i RG 2010 s. 1651. Etersom fornærmede her var et barn som var fysisk underlegen den voksne, måtte det i stedet være tilstrekkelig å ta barnet bort fra situasjonen uten i ettertid å utøve noen fysisk irettesettelse. På den måten blir den påberopte nødvergehandlingen overskredet både i tid og intensitet. Det skal mye til for å akseptere maktbruk og fysisk irettesetting som en

⁶³ "Har nogen overskredet Grænserne for Nødverge, er han dog straffri, hvis Overskridelsen alene har fundet Sted paa Grund af en ved Angrebet fremkaldt Sindsbevægelse eller Bestyrtelse".

⁶⁴ se f. Eks Rt 1978 s. 147, Rt 1983 s. 492, Rt 1984 s. 659 og Rt 1987 s. 1127.

nødvergehandling fordi det som regel finnes alternative måter å håndtere situasjonen på.

2.5.3 Provokasjon

En annen straffrihetsgrunn som stadig dukker opp i praksis er tilfeller hvor barnet provoserer foreldre. Foreldrene velger da ofte, og gjerne ufrivillig å svare med maktbruk for å håndtere situasjonen. Det kan da bli aktuelt å påberope seg provokasjon som straffrihetsgrunn. Provokasjonsregelen gjelder i utgangspunktet også for barn under 14 år.⁶⁵

Ofte henger provokasjonstilfeller sammen med en nødverge/nødrettssituasjon. Om en fem år gammel gutt kaster stein på ruten til naboen, så kan handlingen være provoserende for hans mor eller far, slik at de blir sinte og bruker makt for å få barnet til å slutte. Da vil handlingen deres være en nødrettshandling for å få stoppet steinkastingen, men handlingen vil samtidig være et resultat av provokasjon.

Etter straffeloven § 228 tredje ledd følger det at en legemsfornærmelse kan bli straffri dersom handlingen er en følge av provokasjon ved at den som er blitt slått, selv først har slått, hisser opp eller ærekrenket den andre, slik som i Rt 1978 s. 1506. Der oppførte en fem år gammel gutt seg uskikkelig. Han nektet bl.a. å ta på seg sko når han skulle ut og prøvde like etterpå å skrape opp bilen med en spiker. Stefaren ble da sint og ga gutten juling, slik at han fikk bloduttredelse over korsryggen, baken og låret. Stefaren påberopte seg provokasjon. Høyesterett slo her fast at det ikke forelå grunnlag for frifinnelse. Det ble også presisert at refselsesretten klart var overskredet.

⁶⁵ Rt 1978 s. 1428.

Etter forarbeidene og rettspraksis⁶⁶ skal det adskillig til for at foreldre kan påberope seg provokasjon fra barn som straffrihetsgrunn sammenliknet med voksne. Selv ved provokasjon fra voksne er det vanskelig å bli hørt med provokasjon (se for eksempel Rt 1984 s. 659, Rt 1991 s. 455, Rt 2001 s. 1411 og Rt 2011 s. 880). Dette har bakgrunn i at handlingen man svarer med ofte er overskredet i tid og/eller intensitet.

”Når det gjelder provokasjon fra barnets side bør foreldre oppfordres til å holde hodet kaldt og hjertet varmt også når barna tester grenser som verst”.⁶⁷ I forhold til små barn bør man ikke påberope seg provokasjon jf. Rt 1990 s. 155. Her hadde en far knipset sin 1 ¾ år gamle sønn på leppen som en spontan reaksjon på et bitt i fingeren. Faren ble ikke hørt med provokasjon fordi retten mente det ikke var akseptabelt å irettesette et så lite barn på denne måten. Terskelen for å bli hørt med provokasjon viser seg derfor å være svært høy. Etter rettspraksis⁶⁸ er det også et krav om at barnet etter sin alder og modenhet må ha innsett karakteren av sin handling for at provokasjon skal bli aktuelt.

Det ble i forbindelse med endringene i barneloven i 1987 foreslått å innta en egen bestemmelse vedrørende provokasjon fra barnets side i straffeloven § 228.⁶⁹ Forslaget ble ikke videre fremmet da Justisdepartementet fant det unødvendig å innta en slik bestemmelse. Straffeloven § 228 tredje ledd ga allerede en tilfredsstillende regel. Justisdepartementet var likevel enig med Barnemishandlingsutvalget i ”at foreldre må tåle atskillig fra sine barn uten at de straffritt kan svare med fysisk vold. Dette er imidlertid i samsvar med rettstilstanden allerede i dag”.

⁶⁶ Rt 1978 s. 1428, Rt 1978 s. 1506 og Rt 1990 s. 155.

⁶⁷ Inge Lorange Backer, Kan foreldre gi barna en ”lett klaps”?, *dog Fred er ej det Bedste – Festskrift til Carl August Fleischer s. 57*, på s.71.

⁶⁸ Rt 1978 s. 1428, Rt 1978 s. 1506 og Rt 1990 s. 155.

⁶⁹ Ot.prp. nr. 8 (1986-1987) s. 4 flg.

3 Avslutning

3.1 Grensen for lovlig maktanvendelse mot barn i Norge

Den nedre grensen for lovlig maktanvendelse skal nå etter forarbeidene trekkes ved såkalte hindrings- eller avvergesessammenheng, som er ment til å forhindre at barnet eller andre personer eller gjenstander, som følge av barnets spontane adferd kommer til skade.

Hvor grensen trekkes beror på en helhetsvurdering av barneloven, sammenholdt med bestemmelsene i straffeloven. I denne vurderingen skal det legges vekt på graden av voldsomhet og handlingens krenkende karakter, dens formål og konteksten den er utført i. Grensen kan derfor ikke angis absolutt og presist.

I underrettspraksis ser rettskildene ut til å bli brukt noe forskjellig i forholdt til fastleggingen av denne grensen. I noen tilfeller blir Høyesteretts oppsatte grense i Rt 2005 s. 1567 anvendt. I andre saker blir de nye uttalelsene i forarbeidene brukt. Denne forskjellen i rettsanvendelsen kan bidra til å svekke rettsenheten. Heldigvis ser grensen foreløpig ut til å samsvare i praksis.

Det skal etter rettspraksis og forarbeidene mye til for at man kan gå straffefri for maktanvendelser mot barn, så sant de ikke har et hindrende eller avvergende formål. Da barneoppdragelse med nødvendighet ofte innebærer fysisk maktbruk, er det klart at en slik grense ikke trekkes på annen måte en ved en helhetsvurdering. Denne helhetsvurderingen vil aldri bli lik fordi hvert tilfelle som regel skiller seg fra et annet.

Den seneste lovendringen har hevet terskelen for hva som er akseptabel maktbruk mot barn i Norge til en nulltoleranse. Dette er en positiv utvikling for barns rettigheter. Barn bør absolutt ha krav på den samme beskyttelse mot vold og sin personlige integritet som voksne. Det var derfor riktig at man i år 2010 endelig fikk en ny og strengere lov som verner barn mot vold og andre krenkelser. Barn er forsvarsløse og

trenger dette vernet mer enn voksne. Det er da nærliggende med en nulltoleranse som en oppfordring til foreldre om at vold mot barn er forbud og uakseptabel som ledd i barneoppdragelse i Norge.

4 Kilder

4.1 Lover:

- Lov 20. Juni 1891 nr. 1 om Indskrækning i Anvendelsen av legemlig Revselse.
- Lov 22. mai 1902 nr. 11 Almindelig borgerlig Straffelov (straffeloven, strl.).
- Lov 25. Februar 1972 nr. 3 (opphevingslov).
- Lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (barnelova, bl.).
- Lov 6. Februar 1987 nr. 11 (endringslov bl. § 30).
- Lov 21. Mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettighetsloven).
- Lov 2010-04-09 nr. 13. om endringer i barnelova mv.

4.2 Konvensjoner:

- FNs konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter, Den europeiske menneskerettighetskonvensjon 4. November 1950 (EMK).
- FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter 12. desember 1966 (SP) art. 24 nr. 1.
- FNs konvensjon om barns rettigheter 20. februar 1989 (barnekonvensjonen).

4.3 Offentlige dokumenter:

- Innst. O. nr. 20 (1986-1987) Innstilling fra justiskomiteen om lov om endring i barneloven § 30 (vold og annen mishandling av barn).
- Innst. O. nr. 30 (2007-2008) Innstilling fra familie- og kulturkomiteen om representantlovforslag fra stortingsrepresentantene Trine Skei Grande, Odd Einar Dørum, Gundvald Ludvigsen og André N. Skjelstad om lov om endring i lov 8. April 1981 nr. 7 om barn og foreldre (barnelova).
- Innst. 160 L (2009-2010) Innstilling fra familie- og kulturkomiteen om lov om endringer i barnelova mv. (flytting, delt bosted, samvær, vold mv.).

- Forh. O. (1986-1987) Forhandlinger i Odelstinget, 131. Ordentlig Stortingsforhandlinger 1986.87 Forhandlinger i Odelstinget nr. 7 1987 15. jan.- endr. i barneloven § 30 (vold og annen mishandling av barn) s. 85-102.
- Ot.prp. nr. 17 (1971-1972) Om lov om oppheving av lov 20. juni 1891 nr. 1 om Indskrænkning i Anvendelsen af legemlig Revselse, m.m.
- Ot.prp. nr. 8 (1986-1987) Om lov om endring i barneloven § 30 (vold og annen mishandling av barn).
- Ot.prp. nr. 113 (2004-2005) Om lov om oppheving av løsgjengerloven og om endringer i straffeloven mv. (eget straffebud om vold i nære relasjoner mv.).
- Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) Om lov om endringer i Straffeloven 20. Mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning).
- Ot. prp. nr. 104 (2008-2009) Om lov om endringer i barnelova mv. (flytting, delt bosted, samvær, vol mv.).
- Prop. 14 L (2009-2010) Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak) Endringer i barnelova mv. (flytting, samvær, vold mv.).
- NOU 1982: 26 Barnemishandling og omsorgssvikt.
- NOU 1992: 23 Ny straffelov - alminnelige bestemmelser Straffelovkommisjonens delutredning V.
- NOU 2009: 9 Med barnet i fokus – en gjennomgang av barnelovens regler om foreldreansvar, bosted og samvær.
- Representantforslag 31 (2007-2008), Dok.nr.8: 31 (2007-2008), Representantlovforslag fra stortingsrepresentantene Trine Skei Grande, Odd Einar Dørum, Gunvald Ludvigsen og André N. Skjelstad om lov om endring i lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (barnelova).

4.4 Rettspraksis:

4.4.1 Høyesterett

- Rt 1947 s. 612.
- Rt 1978 s. 1428.
- Rt 1978 s. 1428.
- Rt 1978 s. 1506.
- Rt 1981 s. 21.
- Rt 1984 s. 659.
- Rt 1985 s. 1395.
- Rt 1988 s. 922.
- Rt 1989 s. 1004.
- Rt 1990 s. 155.
- Rt 1991 s. 455.
- Rt 2000 s. 1811 (Finnanger).
- Rt 2001 s. 1411.
- Rt 2004 s. 844.
- Rt 2004 s. 1556.
- Rt 2005 s. 1567.
- Rt 2007 s. 1537.
- Rt 2010 s. 129.
- HR-2011-562-U.
- Rt 2011 s. 880.

4.4.2 Lagmannsrett

- LE-1998-47 (Eidsivating lagmannsrett).
- 08-179137AST-ALAG (Agder lagmannsrett 30.04.2009).
- LG-2010-103773 – RG-2010-1651 (Gulating lagmannsrett).
- LH- 2010-119250 (Hålogaland lagmannsrett).
- 11-001948AST-GULA/AVD2 (Gulating lagmannsrett 09.02.2011).

4.4.3 Tingrett

- 08-083302MED-TONS (Tønsberg tingrett 24.10.2008).
- TOSLO-2010-35646 – RG-2010-1169.
- 10-119566MED-STAV (Stavanger tingrett 10.12.2010).
- TOSLO-2011-189415 (Oslo tingrett 16.02. 2012).
- 11-111766MED-TONS (Tønsberg tingrett 23.04.2012).

4.5 Juridisk litteratur:

- Andenæs, Johs., *Alminnelig strafferett*, 5. utgave (Oslo 2004).
- Andenæs, Johs., *Spesiell strafferett og formuesforbrytelsene*, (Oslo 2008).
- Johs. Andenæs, *Straffbar unnløte, et bidrag til strafferettsdogmatikken* (Oslo 1942).
- Backer, Inge Lorange, *Barneloven kommentarutgave*, 2. Utgave (Oslo 2008).
- Backer, Inge Lorange, *Kan foreldre gi barna en "lett klaps"? Dog Fred er ej det Bedste - Festskrift til Carl August Fleischer*, 2006 s. 57.
- Bratholm, Anders, *Strafferett og samfunn*, Alminnelig del (Oslo 1980).
- Bratholm, Anders og Magnus Matningsdal, *Straffeloven kommentarutgave*, anden del forbrytelser (Oslo 1995).
- Haugli, Trude, *Barnerett – utviklingstrekk og utfordringer*, *Tidsskrift for familierett, arverett og barnerettslige spørsmål*, 2010 s. 5-24.
- Husabø, *Straffeansvarets periferi* (Bergen 1999).
- Gisle, Jon, *Jusleksikon*, 3. utgave (Oslo 2007).
- Matningsdal, Magnus, *Norsk spesiell strafferett* (Oslo 2010).
- Søvig, Harald, *Barnets rettigheter på barnets premisser – utfordringer i møte mellom FNs barnekonvensjon og norsk rett*, En utredning gjort på oppdrag fra barne- og likestillingsdepartementet, 2009.

4.6 Annet:

- Barne- og likestillingsminister Laila Dåvøy, *Vold mot barn skal stoppes*, (regjeringen.no).

- Committee on the rights of the child, General comment No. 8, *The right of the child to protection from corporal punishment and other cruel or degrading forms of punishment (arts. 19; 28, para2; and 37, inter alia)* (Geneva 2006), [http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/CRC.C.GC.8.En?OpenDocument](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/CRC.C.GC.8.En?OpenDocument) (29.04.2012).
- Gyldendals Rettsdata.
- Hodgkin, Rachel and Peter Newell, *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child* (UNICEF 2007).
- Norsk institutt for forskning om oppvekst ,velferd og aldring (NOVA),Mossige, Svein og Kari Stefansen (red.), vold og overgrep mot barn og unge, en selvrapporteringsstudie blant avgangselever i videregående skole, 2000-2007 (nova.no).

